

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Omaisuuuden salaaminen avioero-osituksessa

OT00BE16-3002 Aviovarallisuus- ja jäämistöoikeus
ON-Tutkielma

Laatija:
Noora Småträsk

25.10.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-Tutkielma

Oppiaine: Aviovarallisuus- ja jäämistöoikeus

Tekijä: Noora Småträsk

Otsikko: Omaisuuden salaaminen avioero-osituksessa

Ohjaaja: Tuulikki Mikkola

Sivumäärä: VI + 20 sivua

Päivämäärä: 25.10.2025

Tutkielman tarkoituksena on selvittää omaisuuden salaamista pesänjakajan toimittamassa avioero-osituksessa sekä sitä, milloin menettely voi johtaa rikoslain 36 luvun 1 §:ssä säädetyn petoksen tunnusmerkistön täyttymiseen. Tarkoituksena on myös selvittää ositettavan omaisuuden piirin määräytymistä sekä puolisoiden tiedonanto- ja ilmoitusvelvollisuutta ja arvioida pesänjakajan roolia omaisuuden selvittämisessä.

Tutkielma osoittaa, että nykyinen lainsäädäntö jättää osituksen puolisoiden oma-aloitteisen ilmoitusvelvollisuuden varaan. Tämä mahdollistaa omaisuuden salaamisen osituksessa ja vaarantaa osituksen oikeudenmukaisen toteutumisen. Lisäksi pesänjakajan toimivalta ja käytettävissä olevat tiedonsaantioikeudet ovat rajallisia, mikä voi heikentää puolittamisperiaatteen toteutumista.

Rikosoikeuden näkökulmasta omaisuuden salaaminen voi olla rangaistavaa silloin, kun on kyse aktiivisesta erehdyttämisestä ja menettely vaikuttaa osituksen lopputulokseen. Sen sijaan pelkkä toisen erehdyksen hyväksi käyttäminen jää rikosvastuun rajalle, koska avioliittolaista puuttuu nimenomainen ilmoitusvelvollisuutta koskeva säännös ja laillisuusperiaate rajoittaa tulkintaa epäselvissä tilanteissa.

Johtopäätöksenä tutkielmassa todetaan, että osituksen oikeusvarmuutta voidaan parantaa täsmentämällä puolisoiden ilmoitusvelvollisuutta koskevaa sääntelyä ja vahvistamalla pesänjakajan tiedonsaantioikeutta.

Avainsanat: petos, erehdyttäminen, omaisuuden salaaminen, pesänjakaja, toimitusositus, puolittamisperiaate

Sisällys

Omaisuu den salaaminen avioero-osituksessa	I
Lähteet	IV
Lyhenteet	VI
1 Johdanto	1
1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus	2
1.3 Tutkimusmetodi	2
1.4 Tutkielman rakenne	3
2 Ositettavan omaisuuden piiri	4
2.1 Ositusperusteen syntyhetki.....	4
2.2 Omaisuuden tuotto ja surrogaattiperiaate	4
2.3 Henkilökohtaiset ja luovuttamattomat oikeudet	5
2.4 Osinkojen asema osituksessa.....	6
2.5 Ositettavan omaisuuden arvonmääritys	7
3 Ositettavan omaisuuden selvittäminen ja tiedonsaantioikeudet.....	9
3.1 Omaisuuden luettelointi ja ilmoitusvelvollisuus	9
3.2 Puolison ja pesänjakajan tiedonsaantioikeus	10
4 Omaisuuden salaaminen osituksessa.....	13
4.1 Petoksen tunnusmerkistön soveltaminen osituksessa	13
4.2 Erehdyttäminen.....	14
4.2.1 Erehdyttäminen ositusmenettelyssä.....	14
4.2.2 Aktiivinen erehdyttäminen	15
4.2.3 Konkludenttinen erehdyttäminen.....	16
4.3 Erehdyksen hyväksikäyttö.....	16
4.4 Esitutkintaviranomaisen tiedonsaantioikeudet	17
5 Johtopäätökset	19

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Suomen jäämistöoikeus I, 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2009.

Fredman, Markku – Rautio, Lauri – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko, Esitutkinta ja pakkokeinot. 7. uudistettu painos. Alma Media Finland Oy 2025.

Frände, Dan – Hyttinen, Tatu – Kallio, Heikki – Korkka-Knuts, Heli – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka ja Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 5. uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2023.

Gottberg, Eva, Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 7. ajantasaistettu painos. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Hakamies, Kaarlo. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys. Teoksessa: Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Kirjoittaneet: Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka. Alma Media Finland Oy.

Kangas, Urpo, Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Alma Talent Oy 2023.

Kangas, Urpo, Perhevarallisuusosoikeus. Alma Talent Oy 2018.

Kolehmainen, Antti, Ositus ja piilevä verovelka. Defensor Legis 1/2015. s.59–75.

Lohi, Tapani, Aviovarallisuusosoikeus. Alma Talent Oy 2023.

Mikkola, Tuulikki, Oikeusvertailun merkitys kansallisten yksityisoikeudellisten normien tulkinnassa. Edilexin Referee-artikkeli 2001.

Mikkola, Tuulikki, Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. Alma Talent Oy 2021.

Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 234. Vammalan Kirjanpaino Oy 2003.

Tapani, Jussi, Petos liikesuhteessa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 250. Gummerus Kirjanpaino Oy 2004.

Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu ja Virolainen, Jyrki. Prosessioikeus. 6. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2021.

Väisänen, Tiina, Eläkkeet avioero-osituksessa. Alma Talent Oy 2022.

Välimäki, Pertti. Ositettavan omaisuuden ja sen arvon määrytyksestä. Defensor Legis 1/1996. s.154–167

Välimäki, Pertti, Pesänjakaja. Alma Talent 2021.

Välimäki, Pertti, Puolisoiden omaisuuden ja velkojen luetteloinnista toimitusosituksessa. Defensor Legis 1/1987. s.390–397

Välimäki, Pertti, Rooliperiaatteet toimitusosituksessa. Defensor Legis 1/2003. s.27–37

Virallislähteet

HE 1988/66 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 2010/222 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Oikeustapaukset

KKO 1980 II 53

KKO 1994:6

KKO 2003:74

KKO 2020:54

Lyhenteet

AL	Avioliittolaki (234/1929)
Arvo-osuuslaki	Laki arvo-osuustileistä (827/1991)
ETL	Esitutkintalaki (805/2011)
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
Luottolaitoslaki	Laki luottolaitostoiminnasta (610/2014)
OikTL	Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
RL	Rikoslaki (39/1889)
Verotustietolaki	Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta (1346/1999)

1 Johdanto

1.1 Johdatus tutkielman aiheeseen

Aviovarallisuusjärjestelmässä keskeinen käsite on avio-oikeus ja järjestelmä määrittää tavan, jolla puolisoiden varallisuus voidaan jakaa avioeron yhteydessä. Omaisuuden jakamista koskevat säännöt pyrkivät turvaamaan oikeudenmukaisen jaon puolisoiden välillä.¹ Siten oikeudenmukaisen jaon lähtökohtana on omaisuuden puolittamisperiaate, joka konkretisoituu tasingon muodossa.² Avioliittolain (AL, 234/1929) 100 §:n mukaan kumpikin puoliso saa puolet avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästöstä.³

Oikeudenmukainen aviovarallisuusjärjestelmä rakentuu eri tekijöistä. Oikeuskirjallisuuden mukaan järjestelmän tulee erityisesti kohdella puolisoita tasapuolisesti eikä se saa asettaa puolisoita epäedulliseen asemaan. Lisäksi sen on oltava selkeä, toimiva ja mukauduttava erilaisiin tilanteisiin. Sen on myös tarjottava riittävät oikeudelliset keinot puolison turvaamiseksi ja suojata menettelyltä, joka aiheuttaisi vahinkoa kolmansille osapuolille. Näiden eri tekijöiden toteuttaminen lainsäädännössä on kuitenkin osoittautunut haastavaksi⁴ ja ne eivät aina toteudu käytännötasolla. Yksi konkreettinen esimerkki tästä on omaisuuden salaaminen osituksessa. Jos puoliso salaa omaisuutta, voi hän vaarantaa oikeudenmukaisen jaon puolisoiden välillä.

Väärien tietojen antaminen tai tietojen antamatta jättäminen osituksessa on käytännössä arkipäiväistä. Menettelyn taustalla on usein oman edun tavoittelu, sillä salaamisella voidaan vaikuttaa tasingonmaksuvelvollisuuden määrään ja toisaalta myös tasinko-oikeuden syntymiseen.⁵ Omaisuuden salaamista edesauttaa se, että pesänjakajan tiedonsaantioikeus on rajallinen.⁶ Avioliittolaista ei myöskään löydy säännöstä puolisoita koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta.⁷

---

¹ Kangas: Perhevarallisuus oikeus s.72.

² Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s.383. Puolittamisperiaatteen ei kuitenkaan katsota kaikissa tapauksissa olevan oikeudenmukainen. Ks. Kangas 2018, s.77.

³ Jos toisen puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden määrä on suurempi kuin toisen, omaisuuserot tasataan ja varakkaampi puoliso suorittaa vähemmän omistavalle puolisolle tasinkoa määrän, joka tarvitaan omaisuuksien tasapainottamiseksi (AL 103.1 §)

⁴ Kangas: Perhevarallisuus oikeus s.72.

⁵ Kangas: Perhevarallisuus oikeus s.199.

⁶ Kangas: Perhevarallisuus oikeus s.199.

⁷ Välimäki: Pesänjakaja s.368. Ilmoitusvelvollisuutta koskenut AL 97 § kumottiin avioliittolain muutoksella 411/1987.

Omaisuuksensa salaava puoliso on lopulta vastuussa siitä, että osituksen lopputulema saattaa johtaa olennaisesti virheelliseen lopputulokseen ja ositus voidaan julistaa pätemättömäksi.⁸ Puoliso voi myös tehdä rikosilmoituksen ja saattaa asian poliisiin tutkintaan, mikäli epäilee toisen osapuolen salaavan omaisuuttaan.⁹

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen, milloin omaisuuden salaaminen pesänjakajan toimittamassa avioero-osituksessa voi täyttää petoksen tunnusmerkistön.

Tutkimuskysymykseen pyritään vastaamaan kahden alakysymyksen avulla:

- Mitä omaisuuden salaamisella osituksessa tarkoitetaan ja millä eri tavoilla se voi ilmetä?
- Miten ositettavan omaisuuden piiri määräytyy ja mikä merkitys on pesänjakajan toimivallalla sekä tiedonsaantioikeuksilla?

Tutkielma rajautuu avioero-ositukseen eikä tutkimuksessa oteta kantaa esimerkiksi jäämistöoikeudellisiin kysymyksiin. Lisäksi tutkielma keskittyy vain toimitusositukseen, jossa pesänjakaja toimii osituksen toimittajana. Tutkielma jättää siten ulkopuolelle lesken ja perillisten välisen jäämistöosituksen eikä tutkielmassa käsitellä esimerkiksi avioehtosopimuksen pätevyyteen tai sovitteluun liittyviä kysymyksiä.

1.3 Tutkimusmetodi

Tutkielman tutkimuskohteena on Suomessa vallitseva oikeustila, sillä tarkoituksena on selvittää, milloin omaisuuden salaaminen pesänjakajan toimittamassa avioero-osituksessa täyttää petoksen tunnusmerkit. Vallitsevan oikeustilan selvittämiseksi tutkimuksessa käytetään lainopillista eli oikeusdogmaattista tutkimusta, joka tulkitsee ja systematisoi eri oikeussääntöjä. Lisäksi lainoppi punnitsee eri oikeusperiaatteita ja niiden tasapainoa.¹⁰

---

⁸ Ks. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1980 II 53, jossa osituksen moiteajan umpeenkuluttua puoliso vaati pesänjakajan toimittamaan osituksen julistamista pätemättömäksi, koska toinen puoliso oli osituksessa salannut omaisuuttaan.

⁹ Kangas: Perhevarallisuus-oikeus s.199.

¹⁰ Siltala: Oikeustieteen tieteenteoria s.139.

Tutkielmassa hyödynnetään myös oikeusvertailua Ruotsiin oikeusjärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi.¹¹ Vertailun tarkoituksena on arvioida, miten Ruotsin nimenomainen ilmoitusvelvollisuutta koskeva sääntely suhteutuu Suomen järjestelmään. Oikeusvertailu ei kuitenkaan ole tutkimuksessa merkittävässä roolissa, vaan sen toimii lähinnä tulkintaa tukevana näkökulmana.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman pääluvussa 2 tarkastellaan ositettavan omaisuuden piiriä ja avio-oikeuden alaisen omaisuuden määrittämistä koskevaa sääntelyä. Luvussa on tarkoituksena tarkastella erityisesti ositusperusteen syntyhetkeä, omaisuuden tuottoa ja surrogaattiperiaatetta. Lisäksi luvussa keskitytään tarkastelemaan oikeuskäytännössä esillä olleita erityiskysymyksiä, kuten yritysvarallisuuden ja osinkotulojen asemaa osituksessa.

Pääluvussa 3 tarkastellaan ositettavan omaisuuden selvittämistä. Luvussa käsitellään esimerkiksi puolisoiden tiedonanto- ja ilmoitusvelvollisuutta, pesänjakajan roolia toimitusosituksessa sekä eri tiedonsaantioikeuksia.

Pääluku 4 on tutkielman ydin ja sen tarkoituksena on selvittää, milloin omaisuuden salaaminen täyttää rikoslain 36 luvun petossäännöksen tunnusmerkistön. Luvussa tarkoituksena on tarkastella erehdyttämisen eri muotoja lainsäädännön, oikeuskirjallisuuden sekä oikeuskäytännön näkökulmasta. Lisäksi luvussa verrataan esitutkintaviranomaisen tiedonsaantioikeuksia pesänjakajan oikeuksiin.

Luvussa 5 esitetään tutkielman johtopäätökset. Johtopäätöksissä vastataan tutkielman tutkimuskysymyksiin ja arvioidaan, riittääkö nykyinen lainsäädäntö estämään omaisuuden salaamisen osituksessa. Lopuksi esitetään de lege ferenda -näkökulmia koskien ilmoitusvelvollisuuden täsmentämistä.

---

¹¹ Mikkola: Oikeusvertailun merkitys kansallisten yksityisoikeudellisten normien tulkinnassa s.6.

2 Ositettavan omaisuuden piiri

2.1 Ositusperusteen syntyhetki

Avio-oikeusjärjestelmän ja osituksen kannalta keskeinen kysymys on, mihin omaisuuteen puolison avio-oikeus kohdistuu. Tällä seikalla on oikeudellista merkitystä, sillä avio-oikeus määrittää osituksessa huomioon otettavan omaisuuden piiriin.¹²

Avoliittolain 35 §:n (234/1929) mukaan kummallakin puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Avio-oikeusjärjestelmän normatiivinen lähtökohta on, että puolisolle kuuluva omaisuus on avio-oikeuden alaista, ellei sitä ole nimenomaisesti rajattu sen ulkopuolelle. Avio-oikeudesta vapaa omaisuus edellyttää lähtökohtaisesti aina jonkin erityisen perusteen, koska tällainen omaisuus jää kokonaan ositusmenettelyn ulkopuolelle.¹³

Pääsäännön mukaan osituksessa huomioon otettava omaisuus määräytyy ositusperusteen syntyhetken mukaan.¹⁴ Tämä tarkoittaa, että ositusperusteen syntyhetken jälkeen ansaittu tai muulla tavoin saatu omaisuus ei kuulu avio-oikeuden alaisen omaisuuden piiriin.¹⁵

Ositusperusteen syntyhetken jälkeen ansaitulla omaisuudella tarkoitetaan esimerkiksi ansiotuloa, jota ei oteta huomioon osituksessa.¹⁶

Ositusperusteen syntyhetkeä voidaan pitää oikeudellisen arvioinnin kannalta keskeisenä. Mikäli puoliso siirtää varoja ennen ositusperusteen syntymistä tai jättää ilmoittamatta ositushetkellä hallussaan olevia varoja, menettely voi johtaa puolittamisperiaatteen vaarantumiseen.

2.2 Omaisuuden tuotto ja surrogaattiperiaate

Ositusperusteen syntyhetken ja osituksen toimittamisen välinen aika on niin kutsuttu välitila.¹⁷ Välitilan aikana keskeiseksi kysymykseksi nousee, mikä omaisuus kuuluu osituksen piiriin ja miten omaisuuden tuotto ja arvo tulee ottaa huomioon osituksessa. Avoliittolain 90

---

¹² Lohi: Aviovarallisuusosoikeus s.106.

¹³ Lohi: Aviovarallisuusosoikeus s.106 Ks. Omaisuuden vapaaomaisuusluonteen perusteet s.107.

¹⁴ Välimäki: Pesänjakaja s.364.

¹⁵ Gottberg: Perhesuhteet ja lainsäädäntö s.28.

¹⁶ Lohi: Aviovarallisuusosoikeus s.186.

¹⁷ Kangas: Perhevarallisuusosoikeus s.85.

§:n mukaisesta pääsäännöstä poiketen myös välitilan aikana kertynyt avio-oikeuden alaisen omaisuuden tuotto kuuluu puolisojen osittettavan omaisuuden piiriin.¹⁸

Myös surrogaattiperiaatteella on olennaista merkitystä välitilan aikana. Surrogaattiperiaatteen nojalla myös avio-oikeuden alaisen omaisuuden sijaan tullut omaisuus katsotaan avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi osituksen toimittamiseen saakka.¹⁹ Mikäli puoliso välitilan aikana luovuttaa omaisuuttaan ja saa sen tilalle muuta omaisuutta tai varoja, omaisuuden avio-oikeuden alainen luonne säilyy. Välitilan aikana tehty omaisuuden luovutus ei sellaisenaan vähennä osittettavan omaisuuden määrää.²⁰ Näin surrogaattiperiaate estää puolisoa kaventamasta osittettavan omaisuuden määrää pelkästään muuttamalla omaisuutensa muotoa.

2.3 Henkilökohtaiset ja luovuttamattomat oikeudet

Henkilökohtaiset ja luovuttamattomat oikeudet muodostavat avioliittolain kolmannen omaisuuslajin.²¹ Avioliittolain 35 §:n 3 momentin mukaan *oikeuteen, jota ei voida luovuttaa tai joka muuten luonteeltaan on henkilökohtainen, on avio-oikeutta koskevia määräyksiä sovellettava ainoastaan sikäli, kuin ne eivät ole vastoin sitä, mitä sellaisesta oikeudesta erityisesti on voimassa*. Avioliittolaki rajaa siten tietyt henkilökohtaiset ja luovuttamattomat oikeudet osituksen ulkopuolelle.²²

Henkilökohtaisella luonteella tarkoitetaan erityisesti varallisuus-oikeutta, joka tulee vain haltijansa hyväksi.²³ Esimerkkinä tällaisesta oikeudesta voidaan mainita henkilövahingosta saatu vahingonkorvaus²⁴ sekä puolison työeläkeoikeus.²⁵ Myös luovutuskelvoton omaisuus saatetaan jättää osituksen ulkopuolelle kompetenssirajoituksen vuoksi, jos omistaja ei kykene hyödyntämään omaisuuden taloudellista arvoa.²⁶

Oikeuskäytännössä henkilökohtaisten ja luovuttamattomien oikeuksien arviointi on johtanut tulkintaongelmiin, erityisesti silloin, kun omaisuuserään sisältyy sekä henkilökohtainen että

---

¹⁸ Gottberg: Perhesuhteet ja lainsäädäntö s.28. Omaisuuden tuotto voidaan myös määrittää avioehdossa avio-oikeudesta vapaaksi. Ks. lisää Lohi 2023, s.179.

¹⁹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s.105.

²⁰ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s.106.

²¹ Kangas: Perhevarallisuus-oikeus s.88.

²² Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.109.

²³ Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.204.

²⁴ Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.204.

²⁵ Väisänen: Eläkkeet avioero-osituksessa s.123

²⁶ Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.204. Mikäli luovutuskelvottomasta omaisuudesta kuitenkin kertyisi puolisolle merkittäviä tuloja, tulisi omaisuus ottaa osituksessa huomioon.

taloudellinen luonne. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1994:6 henkilökohtaisella luovuttamattomalla oikeudella ei katsottu olevan osituksessa huomioon otettavaa tuottoarvoa. Korkeimman oikeuden ratkaisuselosteen mukaan:

”Apteekkiliikkeellä, jonka harjoittaminen perustui henkilökohtaiseen luovuttamattomaan oikeuteen (apteekkilupa), ei katsottu olevan osituksessa huomioon otettavaa tuottoarvoa. Liikkeen arvo määrättiin sen omaisuuden nettoarvon perusteella (substanssiarvomenetelmä) ja osa liikkeen tuloksesta ositusperusteen syntymisen ja osituksen väliseltä ajalta otettiin huomioon apteekkarin avio-oikeuden alaisen omaisuuden tuottona.”

Ratkaisu havainnollistaa rajanvetoa henkilökohtaisen työpanoksen ja pääoman tuoton välillä. Jos välitilan aikana syntynyt tuotto perustuu puolison omaan työhön, sitä pidetään avioliittolain 90 §:n mukaisena ansiotulona, joka jää avio-oikeuden ulkopuolelle. Sen sijaan omaisuudesta, kuten esimerkiksi yritysosakkeista saadut tuotot kuuluvat osituksen piiriin siltä osin kuin ne perustuvat sijoitetun pääoman tuottoon.²⁷

Tämä on keskeistä, sillä omaisuuden salaamista voi ilmetä myös sellaisissa tilanteissa, joissa puoliso pyrkii esittämään saamaansa pääomatuloa henkilökohtaisena ansiotulona vähentääkseen ositettavan omaisuuden määrää.

2.4 Osinkojen asema osituksessa

Osinkojen asema liittyy läheisesti tähän rajanvetoon. Oikeuskäytännössä on nimittäin katsottu, että välitilan aikana syntyneet osinkotuotot kuuluvat avio-oikeuden alaisen omaisuuden piiriin, jos ne perustuvat osakeomistukseen ja osakeomistus on ollut avio-oikeuden alaista omaisuutta ositusperusteen syntyhetkellä.²⁸ Osinkojen arviointi avio-oikeuden alaisena omaisuutena ei ole kuitenkaan ongelmatonta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 2020:54 oli kysymys siitä, olivatko maksetut osingot avio-oikeuden alaista omaisuutta ja oliko A syyllistynyt hovioikeuden hänen syykseen lukemaan törkeään petokseen. Korkeimman oikeuden ratkaisuselosteen mukaan:

”Syytteen mukaan A oli A:n ja B:n välisessä omaisuuden osituksessa erehdyttänyt sen toimittanutta pesänjakajaa jättämällä ilmoittamatta avioeron vireille tulon jälkeen saamansa osinkotulot osittain omistamastaan osakeyhtiöstä, jossa hän

---

²⁷ Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.188. Yritystoiminnasta välitilan aikana saadut tuotot joudutaan usein jakamaan avio-oikeuden alaisiksi ja avio-oikeudesta vapaiksi. Ks. lisää Lohi 2023, s.188.

²⁸ Ks. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2020:54, jossa 20 prosenttia osinkotuotosta katsottiin perustuvan toimintaan sijoitettuun pääomapanokseen ja loppu A:n henkilökohtaiseen työpanokseen.

työskenteli. Kysymys siitä, olivatko maksetut osingot avio-oikeuden alaista omaisuutta ja oliko A syyllistynyt hovioikeuden hänen syykseen lukemaan törkeään petokseen.”

Korkeimman oikeuden perusteluista ilmenee, että muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadun osingon aviovarallisuusosoikeudellinen arviointi ei voi perustua niiden verotukselliseen käsittelyyn ansio- tai pääomatulona. Ratkaisussa lisäksi todetaan, että arviointi tulee tehdä avioliittolain 90 §:n sekä oikeuskäytännön nojalla. Ratkaisun perusteella on keskeistä, missä määrin osinkotuotto on seurausta yhtiöön sijoitetusta pääomasta ja missä määrin omistajan henkilökohtaisesta työpanoksesta. Lisäksi korkein oikeus linjasi ratkaisussaan, että ”*osakeyhtiön omistajajohtajalla on oikeus kohtuulliseen korvaukseen tekemästään työstä*”. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan yhtiön tulokseen voivat vaikuttaa myös merkittävät pääomapanostukset ja varallisuuserät, jotka muodostavat osan osinkojen taustalla olevasta tuotosta. Näin ollen osituksessa huomioon otetaan vain se osuus osingoista, joka perustuu pääomapanokseen, kun taas työpanoksen tuottamaa osa ei lueta avio-oikeuden alaiseksi omaisuudeksi.

2.5 Ositettavan omaisuuden arvonmääritys

Ositettavan omaisuuden arvonmäärittäminen on yksi toimitusosituksen keskeisimmistä vaiheista. Sen avulla määritetään puolisoiden avio-oikeuden alaisen omaisuuden arvo ja selvitetään mahdollinen tasingon määrä.²⁹

Avioliittolaissa ei ole omaisuuden arvonmääritystä koskevia säännöksiä.³⁰

Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on vakiintuneesti katsottu, että arvonmäärityksessä noudatetaan lähtökohtaisesti käyvän arvon periaatetta.³¹ Pesänjakajan toimittamassa osituksessa arvonmäärityksestä vastaa ensisijaisesti pesänjakaja.³² Mikäli puoliset ovat yksimielisiä omaisuuden arvosta, voidaan osituksessa käytettävät arvot perustaa myös puolisoiden väliseen sopimukseen.³³

---

²⁹ Välimäki: Pesänjakaja s.385.

³⁰ Välimäki: Ositettavan omaisuuden ja sen arvon määrittämisestä s.156.

³¹ Kangas: Perhevarallisuusosoikeus s.176. Vakiintuneen käsityksen mukaan osituksessa arvostuksen lähtökohtana on omaisuuden myyntiarvo. Kangas 2018, s.200.

³² Kangas: Perhevarallisuusosoikeus s.176.

³³ Kolehmainen: Ositus ja piilevä verovelka s.61. Lisäksi sopimuksessa voidaan huomioida omaisuuteen kohdistuva piilevä verovelka. Ks. lisää Kolehmainen 2015, s.61.

Erityisesti tulkinnanvaraista on yritysvarallisuuden arvonmääritys. Korkein oikeus on ratkaisussa 1994:6 katsonut, että apteekkiluvan luovutusrajoitusten vuoksi apteekkiliikkeen arvo tuli määrittää sen substanssiarvon perusteella, ei tuottoarvon. Ratkaisu korostaa, että omaisuuden arvonmäärityksen lähtökohtana on omaisuuden todellinen realisointimahdollisuus.³⁴

Arvonmäärittäminen voi liittyä osittain myös omaisuuden salaamiseen. Kun pesänjakaja suorittaa osituksen, omaisuuden salaaminen ei välttämättä ilmene siten, että puoliso piilottaa yksittäisiä omaisuuseriä. Puoliso voi pyrkiä vaikuttamaan omaisuuden arvon määrään vääristämällä sen arvoa. Tällöin puoliso voi pyrkiä antamaan omaisuudestaan todellista alhaisemman arvon kaventaakseen toisen puolison avio-oikeutta.

---

³⁴ Ks. Korkeimman oikeuden ratkaisu 1994:6. Ratkaisun mukaan ”...apteekkiliike on osituksessa arvioitava sen omaisuuden nettoarvon perusteella eli substanssiarvomenetelmän mukaisesti siten, että liikkeen omaisuuden todennäköisestä luovutusarvosta on vähennettävä sen velat.”

3 Ositettavan omaisuuden selvittäminen ja tiedonsaantioikeudet

3.1 Omaisuuden luettelointi ja ilmoitusvelvollisuus

Jotta puolittamisperiaate voisi oikeudenmukaisesti toteutua, edellytyksenä on, että ositettavan omaisuuden määrä ja laatu on selvitetty riittävällä tasolla. Lisäksi pesänjakajalla tulee olla käytössään mahdollisimman kattavat tiedot puolisoiden omaisuudesta ja omaisuuden arvosta sekä osituslaskelmalla huomioitavista veloista.³⁵ Pesänjakajan rooli on näiden seikkojen selvittelyssä keskeinen, sillä pesänjakaja johtaa luettelointia aktiivisesti ja huolehtii riittävästä selvityksestä.³⁶ Tästä huolimatta vastuu omaisuuden ja velkojen ilmoittamisesta on kuitenkin ensisijaisesti puolisoilla.³⁷ Oikeuskäytäntö korostaa puolisoiden tiedonantovelvollisuutta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2020:54 puoliso jätti ilmoittamatta sellaisten osakkeiden osinkotulot, jotka kuuluivat avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen. Salaamisen seurauksena pesänjakaja toimitti virheellisen osituksen. Korkeimman oikeuden ratkaisusta käy ilmi, että vaikka pesänjakajalla on aktiivinen rooli luetteloinnin ohjaamisessa, vastuu oikeiden tietojen antamisesta on puolisoilla. Ratkaisu osoittaa, että omaisuuden salaaminen voi virheellisen osituksen lisäksi johtaa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin omaisuuden salaajalle.

Puolittamisperiaatteen vuoksi puolisoiden välinen omaisuuden ilmoitusvelvollisuus on osituksen kannalta keskeinen kysymys, vaikka sen lainsäädännöllinen sääntely on jäänyt puutteelliseksi. Avioliittolakiin ei nimittäin sisälly säännöstä omaisuuden ilmoitusvelvollisuudesta osituksen toimittamista varten.³⁸ Avioliittolain (411/1987) muutoksen myötä ilmoitusvelvollisuutta koskeva säännös (AL 97 §) kumottiin, mikä lisäsi entisestään epäselvyyttä sen sisällöstä ja soveltamisesta.³⁹ Säännökseen sisältyi aiemmin määräys osituksessa tehtävästä varojen ja velkojen luettelosta.⁴⁰

Säännöksen kumoaminen on aiheuttanut epäselvyyttä siitä, missä määrin puolisoilla on velvollisuus antaa tietoja omasta varallisuudestaan. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty ilmoitusvelvollisuutta kohtaan sekä hylkääviä että hyväksyviä kantoja. Välimäki on oikeuskirjallisuudessa esittänyt hyväksyvän kannan koskien ilmoitusvelvollisuutta ja

---

³⁵ Lohi: Aviovarallisuusosoikeus s.786. Lohen mukaan yksi toimitusosituksen tavoitteista onkin aineellisen oikeuden toteutuminen.

³⁶ Välimäki: Rooliperiaatteet toimitusosituksessa s.30.

³⁷ Välimäki: Rooliperiaatteet toimitusosituksessa s.30.

³⁸ Välimäki: Pesänjakaja s.368.

³⁹ Välimäki: Pesänjakaja s.368.

⁴⁰ Välimäki: Pesänjakaja s.368.

katsonut, että avioliittolain 97 §:n kumoamisen tarkoituksena ei ole ollut ilmoitusvelvollisuuden poistaminen.⁴¹ Lohi on päätenyt vastaavanlaiseen tulkintaan. Hänen mukaansa ilmoitusvelvollisuuden ja omaisuuden luetteloinnin yhteys jäi lainvalmistelijoilta havaitsematta.⁴² Lisäksi hän katsoo, että puolisoien välistä velvollisuutta saatettiin pitää niin ilmiselvänä, ettei lainsäännöstä katsottu erikseen tarvittavan.⁴³

Puolison ilmoittamisvelvollisuuden olemassaolo on nähty edellytyksenä oikeudenmukaiselle puolittamisperiaatteen toteutumiseksi.⁴⁴ Ongelmalliseksi muodostuu tilanne, jossa puoliso kieltäytyy antamasta tietoja tai antaa virheellisiä tietoja omaisuudestaan:

Puoliso A vaatii ositusta ja epäilee puoliso B:n jättäneen ilmoittamatta osan omaisuudestaan. B on ennen ositusperusteen syntymistä myynyt sijoitusasunnon ja saanut siitä merkittävän summan rahaa. A:lla ei ole pääsyä B:n pankkitileihin, eikä pesänjakajalla ei ole mahdollisuutta saada tietoja A:n pankkitalletuksista. Ositus toimitetaan puutteellisin tiedoin, eikä puolittamisperiaate tosiasiallisesti toteudu. Mikäli myöhemmin ilmenee, että B on tarkoituksella jättänyt ilmoittamatta omaisuuttaan ja pyrkinyt siten saamaan itselleen perusteetonta hyötyä, voidaan menettelyä arvioida rikoslain 36 luvun 1 §:n petoksen näkökulmasta.

Välimäki on hakenut tukea ilmoitusvelvollisuudelle omaisuuden vallintaa ja tuottoa koskevista tilitysvelvollisuussäännöksistä. Avioliittolain 86 §:n 2 momentista ja 3 momentista voidaan johtaa puolisoien tilivelvollisuus, jonka mukaan puoliso on vastuussa omaisuuden hallinnastaan ja tuotostaan myös välitilan aikana. Oikeuskirjallisuudessa Välimäki on rinnastanut tilitysvelvollisuuden tiedonanto- ja ilmoitusvelvollisuuteen pitäen sitä tiedonantovelvollisuuden erityistapauksena.⁴⁵

3.2 Puolison ja pesänjakajan tiedonsaantioikeus

Omaisuuden selvittämistä tukevat myös pesänjakajan ja eri viranomaisten tiedonsaantioikeudet. Verohallinto voi lain verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta (Verotustietolaki, 1346/1999) nojalla antaa tietoja yksityisten etujen ja oikeuksien toteuttamiseksi. Verotustietolain 13 §:n mukaan Verohallinto saa salassapitovelvollisuuden estämättä antaa leskelle, puolisolle, käräjäoikeuden määräämälle pesänselvittäjälle,

---

⁴¹ Välimäki: Pesänjakaja s.374.

⁴² Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.793.

⁴³ Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.794.

⁴⁴ Lohi: Aviovarallisuus-oikeus s.794.

⁴⁵ Välimäki: Pesänjakaja s.379.

pesänjakajalle ja pesän osakkaille verotustietoja, jotka ovat tarpeen pesän selvittämiseksi ja osituksen tai perinnönjaon toimittamiseksi.

Lisäksi pesänjakajalla on mahdollisuus saada arvo-osuustililain (Laki arvo-osuustileistä 827/1991) mukaan tiedot puolisoiden arvo-osuustileistä. Arvo-osuustililain 33 §:n mukaan pesänjakajalla, joka on avioliittolain 60 § nojalla määrätty laatimaan luettelo tilinhaltijan omaisuudesta, ja pesänjakajalla, joka on määrätty toimittamaan ositus tilinhaltijan ja tilinhaltijan puolison välillä, on oikeus saada tietoonsa tilille kirjatut arvo-osuudet ja muut tilille kirjatut seikat.

Välimäki on kuitenkin oikeuskirjallisuudessa ottanut kantaa pesänjakajan tiedonsaantioikeuteen seuraavasti: ”Niissäkin tapauksissa, joissa jakajalla on lain mukaan oikeus saada tietoja ulkopuolisilta, jakajan tulee käyttää tätä oikeuttaan vasta viimesijaisesti.”⁴⁶ Pesänjakajan tiedonsaantioikeutta pidetään rinnakkaisena oikeutena puolison kanssa ja sen vuoksi oikeutta tulisi käyttää vasta tilanteessa, jossa toinen puolisoista ei käytä omaa tiedonsaantioikeuttaan.⁴⁷

Pesänjakaja ei kuitenkaan voi toimia täysin passiivisena sivustaseuraajana vaan pesänjakajan on huolehdittava osituksen edellytysten toteutumisesta ja siitä, että puoliset voivat tuoda esiin osituksen kannalta merkitykselliset seikat.⁴⁸ Tätä on kuvattu oikeuskirjallisuudessa niin sanottuna materiaalisena prosessinjohtona.⁴⁹ Näin ollen pesänjakaja voi pyytää selvityksiä puolisoiden omaisuudesta sekä puuttua tilanteisiin, joissa toinen osapuoli ei täytä tiedonantovelvollisuutta. Puolisoilla on kuitenkin lopulta vastuu sellaisista tosiseikoista, jotka vaikuttavat osituksen lopputulokseen.⁵⁰ Mikäli puoliset yhdessä päättävät jättää omaisuutta tai velkoja luettelon ulkopuolelle, se on heidän oma päätöksensä. Pesänjakajan roolina ei ole toimia velkojen edunvalvojana tai taata osituksen virheettömyyttä.⁵¹

Myös oikeuskäytäntö korostaa puolisoiden tiedonantovelvollisuutta. Tämä ilmenee korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2020:54, jossa puoliso jätti ilmoittamatta sellaisten osakkeiden osinkotulot, jotka kuuluivat avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen. Salaamisen

---

⁴⁶ Välimäki: Rooliperiaatteet toimitusosituksessa s.30.

⁴⁷ Välimäki: Rooliperiaatteet toimitusosituksessa s.30.

⁴⁸ Lohi: Aviovarallisuus oikeus s.787.

⁴⁹ Lohi: Aviovarallisuus oikeus s.787. Lisäksi aktiivisella materiaalisella prosessinjohtolla pesänjakajan tulee myötävaikuttaa siihen, että aineelliset oikeudet osituksessa toteutuvat. Ks. tarkemmin Lohi 2023, s.803.

⁵⁰ Lohi: Aviovarallisuus oikeus s.788. Pesänjakajan ja puolison välinen työnjako vaihtelee usein käsillä olevan asian mukaan.

⁵¹ Välimäki: Puolisoiden omaisuuden ja velkojen luetteloinnista toimitusosituksessa s.502

seurauksena pesänjakaja toimitti virheellisen osituksen. Korkeimman oikeuden ratkaisusta käy ilmi, että vaikka pesänjakajalla on aktiivinen rooli luetteloinnin ohjaamisessa, vastuu oikeiden tietojen antamisesta on puolisoilla. Ratkaisu osoittaaakin, että omaisuuden salaaminen voi virheellisen osituksen lisäksi johtaa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin omaisuuden salaajalle.

Ruotsin lainsäädännössä (Äktenskapsbalk 9:3) on asetettu puolisoille nimenomainen ilmoitusvelvollisuus, jonka mukaan kumpikin puoliso on velvollinen antamaan ositusta varten selvityksen omasta omaisuudestaan sekä sellaisesta omaisuudesta, jota hän on hallinnut mutta joka kuuluu toiselle puolisolle. Lisäksi puolisot ovat velvollisia antamaan kaikki muut tiedot, joilla voi olla merkitystä osituksen toimittamisessa.⁵²

”Varje make är skyldig att tills bodelningen förrättas redovisa för sin egendom och för sådan egendom som maken har haft hand om men som tillhör den andra maken. Makarna är även i övrigt skyldiga att lämna de uppgifter som kan vara av betydelse vid bodelningen.”

Toisin kuin Suomessa, ilmoitusvelvollisuus on Ruotsissa nimenomaisesti lailla säädetty.

---

⁵² Äktenskapsbalk (1987:230)

4 Omaisuuden salaaminen osituksessa

4.1 Petoksen tunnusmerkistön soveltaminen osituksessa

Omaisuuden salaaminen osituksessa merkitsee siviilioikeudellisen velvollisuuden rikkomista⁵³, mutta tietyissä olosuhteissa se voi täyttää rikoslain 36 luvun 1 §:ssä säädetyn petoksen tunnusmerkistön.⁵⁴ Tällöin tarkastelu siirtyy yksityisoikeudellisesta osituslaskelmasta rikosoikeudelliseen arviointiin.

Rikoslain (39/1889) 36 luvun 1 §:n mukaan, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdyttä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Petoskriminalisoinnin tarkoituksena on suojata erityisesti varallisuutta. Omaisuuden suoja on turvattu sekä perustuslain 15 §:ssä että Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirjan 1 artiklassa. Omaisuuden suoja ei kuitenkaan pidetä absoluuttisena, vaan rikosoikeudellinen suoja kohdistuu vain tietynlaiseen moitittavaan menettelyyn. Rangaistavuus edellyttää, että teossa täytyvät petossäännöksen keskeiset elementit: erehdyttäminen tai erehdyksen hyväksikäyttö, erehdyksen perusteella tehty määräämistoimi sekä siitä aiheutunut taloudellinen vahinko. Lisäksi teko tulee olla tehty hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa.⁵⁵

Erehdyttämisen tarkempi arviointi edellyttää sen tekotapojen erottamista, joita ovat erehdyttäminen ja erehdyksen hyväksikäyttäminen. Erehtyttäminen voidaan jakaa sekä aktiiviseen erehdyttämiseen että konkludenttiseen erehdyttämiseen.⁵⁶

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2020:54) A oli syytteen mukaan erehdyttänyt osituksen toimittanutta pesänjakajaa jättämällä ilmoittamatta avioeron jälkeen saamiaan osinkotuloja. Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluiden 2. kohdassa sanotaan seuraavaa:

---

⁵³ Vrt. KKO 1980 II 53, jossa omaisuuden salailu johti osituksen pätemättömyyteen OikTL 30 §:n nojalla.

⁵⁴ Vrt. KKO 1991:124 (sopimusositus), jossa osituksen epäedullinen lopputulos oikaistiin OikTL 36 §:n nojalla ilman rikosoikeudellista arviointia. Ratkaisu havainnollistaa, ettei erehdyttämiseen liittyvä menettely automaattisesti johda petosvastuuseen, erityisesti sopimusosituksessa, vaikka toimitusosituksessa rajanveto voi muodostua toisenlaiseksi.

⁵⁵ Tapani – Hyttinen: Keskeiset rikokset s.635.

⁵⁶ Tapani: Petosliikesuhteessa s.138.

”Syyttäjä on vaatinut A:lle rangaistusta törkeästä petoksesta. Teonkuvauksen mukaan A oli salaamalla omaisuuttaan 54 000 euron osalta osituksessa erehdyttänyt tai ainakin yrittänyt erehdyttää osituksen toimittanutta pesänjakajaa tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä saanut tämän toimittamaan virheellisen osituksen.”

Korkein oikeus katsoi, että puolison laiminlyönti ilmoittaa osinkotuloistaan aiheutti pesänjakajan erehtymisen osituksessa huomioon otettavan omaisuuden piiristä. Koska menettely oli omiaan aiheuttamaan myös taloudellista vahinkoa ja oli aiheutettu hyötymistarkoituksessa erehdyttämällä, korkeimman oikeuden mukaan rikoslain 36 luvun 1 §:ssä säädetty petoksen tunnusmerkistö täyttyi.

4.2 Erehdyttäminen

4.2.1 Erehdyttäminen ositusmenettelyssä

Petoksen tekotapoja on monia ja se voidaan tehdä eritavoin erehdyttämällä.⁵⁷ Hakamiehen mukaan osapuolten välisessä oikeussuhteessa erehdyttämisen kohteita voidaan jaotella viiden eri kriteerin mukaan.⁵⁸ Hakamiehen jaottelusta⁵⁹ voidaan tunnistaa seuraavat kriteerit: (a) oikeussuhteen olemassaolo, (b) oikeussuhteen kohde, (c) osapuolen ominaisuudet, (d) velvoitteiden täyttäminen ja (e) ulkopuoliset seikat. Tätä jaottelua voidaan soveltuvin osin soveltaa myös ositusmenettelyn arvioinnissa.

Ensimmäkin erehdyttäminen voi kohdistua oikeussuhteen olemassaoloon.⁶⁰ Tätä voitaisiin verrata ositussuhteen olemassaoloon. Tällöin puoliso voi antaa toiselle osapuolelle tai pesänjakajalle virheellisen käsityksen siitä, mikä omaisuus kuuluu osituksen piiriin. Toiseksi erehdyttäminen voi kohdistua osituksessa huomioon otettavan omaisuuden arvoon.⁶¹ Tämä voi ilmetä tilanteissa, joissa puoliso jättää ilmoittamatta varoja, kuten pankkitalletuksia, jolloin ositus toimitetaan virheellisin perustein.⁶² Kolmanneksi erehdyttäminen voi liittyä puolison henkilökohtaiseen taloudellisiin olosuhteisiin, kuten väitettyihin velkoihin. Tämän

---

⁵⁷ Hakamies: Rikosoikeus. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁵⁸ Hakamies: Rikosoikeus. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁵⁹ Hakamies: Rikosoikeus. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶⁰ Hakamies: Rikosoikeus. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶¹ Tämä rinnastuu Hakamiehen esittämään tilanteeseen, jossa erehdyttäminen kohdistuu oikeussuhteen kohteen ominaisuuksiin, kuten tavaran laatuun tai oikeudelliseen virheeseen. Hakamies, RL36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶² Ks. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2003:74.

avulla puoliso voi pyrkiä kaventamaan tasinkovelvollisuutta.⁶³ Neljänneksi erehdyttäminen voi kohdistua toisen osapuolen päätöksentekoon osituksessa.⁶⁴ Puoliso voi esimerkiksi antaa virheellisen käsityksen siitä, että kaikki tiedot olisi jo toimitettu pesänjakajalle, jolloin toinen puolisoista pidättäytyy vaatimasta lisäselvitystä. Viidenneksi erehdyttäminen voi kohdistua oikeussuhteen ulkopuolisiin seikkoihin.⁶⁵ Tällainen tilanne voisi tulla kyseeseen silloin, kun puoliso vetoaisi tuleviin verovelkoihin ja käyttäisi tätä perusteena omaisuuden arvon alentamiselle.

4.2.2 Aktiivinen erehdyttäminen

Oikeuskirjallisuudessa aktiivinen erehdyttäminen on määritelty teoksi, jossa tekijä esittää virheellisen asianlaidan jostakin oikeudellisesti merkityksellisestä seikasta.⁶⁶ Sillä tarkoitetaan myös väärän tai harhaanjohtavan tiedon antamista, jonka seurauksena toiselle osapuolelle syntyy virheellinen käsitys todellisista olosuhteista.⁶⁷

Ositustilanteessa aktiivinen erehdyttäminen voi ilmetä esimerkiksi silloin, kun puoliso antaa pesänjakajalle tai toiselle osituspuolelle tahallisesti virheellistä tietoa omaisuutensa määrästä tai arvosta. Lisäksi aktiivisesta erehdyttämisestä voi olla kyse myös silloin, kun puoliso omalla tekemisellään tietoisesti ylläpitää toisen puolison tai pesänjakajan erehdyttä tilanteessa, jossa erehdys on jo syntynyt.⁶⁸

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:74 oli kyse aktiivisesta erehdyttämisestä. Tapauksessa puoliso A oli salannut pankkitileillään olevat varat pesänjakajan toimittamassa osituksessa. Korkeimman oikeuden ratkaisuselosteen mukaan:

”Syyttäjä vaati A:n tuomitsemista rangaistukseen kavalluksesta sillä perusteella, että A oli anastanut pankkitileillään olevat rahavarat salaamalla ne pesänjakajan toimittamassa osituksessa A:n ja tämän puolison välillä. Mainitulla menettelyllään A ei ollut syylistynyt kavallukseen vaan petokseen. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevillä perusteilla hänet voitiin kavallusta koskevan syytteen nojalla tuomita rangaistukseen petoksesta.”

⁶³ Hakamies on todennut, että erehdyttäminen voi kohdistua myös oikeussuhteen osapuolen ominaisuuksiin, kuten hänen kelpoisuuteensa tai taloudelliseen asemaan. Hakamies, RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶⁴ Hakamies jäsentää erehdyttämisen kohteita muun muassa sen perusteella, että se voi kohdistua osapuolen kykyyn tai haluun täyttää oma suoritusvelvollisuutensa. Hakamies, RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶⁵ Hakamies tuo esiin, että erehdyttäminen voi kohdistua myös oikeussuhteen ulkopuolisiin seikkoihin, joka saa toisen osapuolen toimimaan itselleen epäedullisella tavalla. Hakamies, RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶⁶ Hakamies: Rikosoikeus. II Rikoslajit. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶⁷ Hakamies: Rikosoikeus. II Rikoslajit. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁶⁸ Hakamies: Rikosoikeus. II Rikoslajit. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

Lisäksi korkeimman oikeuden ratkaisun (KKO 2003:74) perusteluiden 11. kohdan mukaan ”syytteessä tarkoitettu varojen salaaminen on sisältänyt petosrikoksen edellyttämän erehdyttämistoimen ja myös sen, että pesänjakaja on erehdyksen vallassa suorittanut virheellisen osituksen.”

Aktiivinen erehdyttäminen perustuu tahalliseen toimintaan ja vaarantaa puolittamisperiaatteen toteutumisen. Rikosoikeudellinen vastuu täydentää tällaisessa tilanteessa siviilioikeudellisia oikeussuojakeinoja, kuten osituksen moitetta.⁶⁹

4.2.3 Konkludenttinen erehdyttäminen

Tapani määrittelee oikeuskirjallisuudessa konkludenttisen erehdyttämisen tilanteeksi jossa ”tekijä ei nimenomaisesti (*expressis verbis*) anna virheellistä informaatiota. Sen sijaan informaation virheellisyys, puutteellisuus ja harhaanjohtavuus johtuu siitä, että tekijän käyttäytyminen pitää sisällään tietyn selitysarvon, jonka varaan informaation vastaanottaja perustaa oman päätöksentekonsa.”⁷⁰

Toisin sanoen konkludenttinen erehdyttäminen osituksessa ilmenee siten, että puolison toiminta viestii jotakin, minkä pesänjakaja tulkitsee väärin ja tekee tämän pohjalta virheellisen päätöksen.

4.3 Erehdyksen hyväksikäyttö

Oikeuskirjallisuudessa erehdyksen hyväksikäyttämällä tarkoitetaan tilannetta, jossa tekijä ei ole itse aiheuttanut toisen virheellistä käsitystä, mutta käyttää sitä hyväkseen hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä. Yleensä tämä ilmenee passiivisuutena. Henkilö esimerkiksi jättää oikaisematta toisen osapuolen erehdyksen.⁷¹ Aiemmin käsitellyt erehdytyksen kohteet soveltuvat myös erehdytyksen hyväksikäytön arvioinnin lähtökohdiksi.⁷²

Keskeistä erehdyksen hyväksikäytön arvioinnissa on, onko tekijällä ollut oikeudellinen velvollisuus oikaista toisen virheellinen käsitys. Mikäli velvollisuus puuttuu, pelkkää vaikenemista ei yleensä pidetä petoksena.⁷³ Hallituksen esityksen mukaan (HE 66/1988 vp,

---

⁶⁹ Kangas luonnehtii osituksen moitetta tuomioistuimessa ajettavaksi kanteeksi, jonka tarkoituksena on julistaa ositus pätemättömäksi sen aineellisen tai muodollisen virheen vuoksi. Kangas 2023, s.492.

⁷⁰ Tapani: Petos liikesuhteessa s.138.

⁷¹ Hakamies: Rikosoikeus. II Rikoslajit. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁷² Hakamies: Rikosoikeus. II Rikoslajit. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

⁷³ Hakamies: Rikosoikeus. II Rikoslajit. RL 36: Petos ja muu epärehellisyys.

s.132) ilman erityistä tiedonantovelvollisuutta vaikeneminen ei yleensä osoita pyrkimystä oikeudettoman hyödyn hankkimiseen. Näin ollen henkilöltä, joka käyttää hyväkseen toisen erehdystä, vaaditaan lainsäädäntöön kirjattua velvollisuutta virheen korjaamiseksi.⁷⁴

Rikosoikeudellisesti ongelmaksi muodostuu, missä määrin puoliso voidaan tuomita petoksesta tilanteesta, jossa ilmoitusvelvollisuudesta ei ole nimenomaisesti lailla säädetty. Tämä kysymys kytkeytyy oikeudessamme vallitsevaan laillisuusperiaatteeseen, joka on kirjattu rikoslain 3 luvun 1 §:ään. Lain mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Laillisuusperiaatteen tarkoituksena on turvata vallan väärinkäyttöä vastaan.⁷⁵

4.4 Esitutkintaviranomaisen tiedonsaantioikeudet

Esitutkintalain (ETL, 805/2011) 3 luvun 3 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten *on syytä epäillä, että rikos on tehty*. Hallituksen esityksen (HE 222/2010 vp, s.177) mukaan esitutkintakynnystä ei ole asetettu kovin korkealle, mutta pelkkä väite tapahtuneesta rikoksesta ei ylitä esitutkintakynnystä. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan asia tulee selvittää asian laadun edellyttämällä tavalla.⁷⁶

Esitutkintaviranomaisen tiedonsaantioikeudet ovat pesänjakajaa kattavammat, sillä pesänjakaja toimii siviilimenettelyssä ilman *rikosprosessuaalisia pakkokeinoja*⁷⁷. Esimerkiksi verotustietolain 19 §:n mukaan Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa yksittäistapauksessa pyynnöstä verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen esitutkintaviranomaisille rikosten selvittämistä varten. Lisäksi lain luottolaitostoiminnasta (Luottolaitoslaki, 610/2014) 15 luvun 14 §:n mukaan luottolaitoksella on salassapitovelvollisuuden estämättä velvollisuus antaa säännöksen 1 momentissa tarkoitettuja tietoja esitutkintaviranomaiselle rikoksen selvittämiseksi. Näin ollen luottolaitoslain perusteella esitutkintaviranomainen voi saada esimerkiksi luottolaitoksen asiakkaan taloudellista asemaa koskevia tietoja.⁷⁸

⁷⁴ Tapani – Hyttinen: Keskeiset rikokset s.640.

⁷⁵ Lappi-Seppälä-Melander: Rikosoikeus. Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä (RL 3 luku).

⁷⁶ Esitutkinnassa selvitetään seikkoja, jotka ovat sekä epäiltyä vastaan että epäillyn puolesta puhuvia. Ks. lisää Fredman ym.: Esitutkinta ja pakkokeinot s.298.

⁷⁷ Fredman ym. mukaan ”Rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin”. Fredman ym.: Esitutkinta ja pakkokeinot s.667

⁷⁸ Fredman ym.: Esitutkinta ja pakkokeinot, s.571.

Esitutkintaviranomaisen tiedonsaantioikeuden voikin katsoa täydentävän osituksen oikeussuojakeinoja, mutta huomionarvoista on, että sen käyttäminen on poikkeuksellista ja edellyttää ”syytä epäillä” kynnyksen täyttymistä.

5 Johtopäätökset

Omaisuuuden salaaminen toimitusosituksessa osoittaa järjestelmän kaksi oikeudellista ongelmaa. Ensimmäisenä ongelmana on ositettavan omaisuuden selvittämiseen liittyvät haasteet ja toisena ongelmana on rikosoikeudellisen vastuun rajat. Ositusmenettely perustuu pitkälti siihen, että puoliso antaa oma-aloitteisesti tiedot omasta varallisuudestaan toiselle osapuolelle ja pesänjakajalle. Tämä johtuu lainsäädännöstä puuttuvasta nimenomaista ilmoitusvelvollisuutta koskevasta säännöksestä. Tutkielma osoittaa, ettei nykyinen järjestelmä turvaa oikeudenmukaisen aviovarallisuusjärjestelmän keskeisiä lähtökohtia, sillä puutteellisen sääntelyn vuoksi esimerkiksi puolittamisperiaate voi vaarantua olennaisesti. Lisäksi tutkielma osoittaa, ettei pesänjakajalla ole käytössään riittäviä tiedonsaantioikeuksia ja jos tiedonsaantioikeuksia on annettu, ne nähdään lähtökohtaisesti viimesijaisena oikeutena. Lopputuloksena puolittamisperiaate ei kaikissa tilanteissa toteudu, vaikka avioliittolaki pyrkii turvaamaan puolisojen tasapuolisen aseman.

Rikosoikeudellisen arvioinnin perusteella voidaan todeta, että omaisuuden salaaminen voi täyttää petoksen tunnusmerkistön silloin, kun erehdyttäminen on aktiivista ja sillä on vaikutusta aineelliseen lopputulokseen. Oikeuskäytännön perusteella rikosvastuun edellytyksenä on, että teko on ollut tietoinen ja hyötymistarkoituksessa tehty. Erehdyksen hyväksi käyttäminen jää rikosoikeudellisen vastuun kannalta epävarmalle alueelle avioliittolaista puuttuvan nimenomaisen ilmoitusvelvollisuuden vuoksi. Tämän lisäksi laillisuusperiaate rajoittaa rikosoikeudellista tulkintaa, eikä velvollisuutta voi johtaa pelkästään oikeuskirjallisuudesta.

Osituksen moite ja pesänjakajan tiedonsaantioikeudet eivät kaikissa tilanteissa muodosta riittävää oikeussuojaa puolisolalle. Pesänjakajan toimivalta on hyvin rajallinen. Rikosoikeudellisen vastuu täydentää siviilioikeudellisia oikeussuojakeinoja, jotta puolison oikeus puolittamisperiaatteen toteutumiseen voidaan varmistaa. Se ei kuitenkaan pysty estämään kaikkea puolittamisperiaatetta vaarantavaa menettelyä ja näin ollen oikeussuoja jää osituksen osalta vajaaksi, kun osituksen moite ei käytännössä suojaa puolisoa sellaisessa tilanteessa, jossa salaaminen ei tule koskaan ilmi.

De lege ferenda näkökulmasta olisi perusteltua, että lainsäädäntöön sisällytetään nimenomainen ilmoitusvelvollisuutta koskeva säännös. Se täsmentäisi puolisojen velvollisuuksia ja vahvistaisi pesänjakajan mahdollisuuksia selvittää ositettavan omaisuuden

piiriä sekä näin ollen mahdollistaisi oikeudenmukaisemman osituksen. Tämä tehostaisi myös puolittamisperiaatteen toteutumista sellaisessa tilanteessa, jossa puoliso pyrkisi tietoisesti vaikuttamaan osituksen lopputulokseen omaisuuttaan salaamalla.